Vol III Issue VI July 2013 ISSN No : 2230-7850

Monthly Multidisciplinary Research Journal

Indian Streams Research Journal

Executive Editor

Ashok Yakkaldevi

Editor-in-chief

H.N.Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial Board readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

International Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya [Malaysia]

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus Pop

Mohammad Hailat
Dept. of Mathmatical Sciences, University of South Carolina Aiken, Aiken SC 29801

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Catalina Neculai
University of Coventry, UK

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Postdoctoral Researcher

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Department of Chemistry, Lahore University of Management Sciences [PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Horia Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

Nawab Ali Khan
College of Business Administration

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University, Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary, Play India Play (Trust),Meerut

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU, Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Ph.D , Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.net

Indian Streams Research Journal ISSN 2230-7850
Volume-3, Issue-6, July-2013

मेघवृष्टी : आजीची आठवण

खरात लालबा विश्वनाथराव
(एम.ए., एम.फिल, (मराठी)नेट)

सारांश : मराठी साहित्यनिर्मितीतील मराठवाड्याचे योगदान मोलाचे दिसून येते. विशेषतः ग्रामीण साहित्यनिर्मितीचे खरे पाहता ग्रामीण साहित्याची खरी सुरूवात म्हणजे 1975 पासून झाल्याचे दिसून येते. कथा, कादंबरी, नाटक, कविता इ. प्रभाव पडल्याचे दिसून येते. विशेषतः कथा, कादंबरी जेवढा ग्रामीणतेचा प्रभाव दिसतो. तेवढा मला ग्रामीण कवितेत दिसत नाही. याचे कारण असे की, सुरूवातीच्या काळात जी ग्रामीण कविता अस्तित्वात होती. तिच्यात ग्रामीण वास्तवता दिसून येत नाही. जी कविता ग्रामीण जीवनावर लिहिली होतो. ती कोणत्यान कोणत्या कवीची प्रेरणा घेऊन ग्रामीण कविता लिहिली आहे. तसे सांगावसे झाल्यास ग.ल.ठोकळ यांची '' थौमस हार्डीपासून पेरणा, चंद्रशेखर यांची स्फोन मिस्कॅल चे ' काय हो चमत्कार ही' कविता रूपांतरीत करून लिहिल्याचे दिसून येते. आशा प्रकारे सुरूवातील ग्रामीण कवितेवर कोणत्यांन कोणत्या कवीचा प्रभाव दिसून येते. पण काळ तिथेच थांबत नाही जस तस काळ बदलत गेला तस तस ग्रामीण साहित्यात ग्रामीण कवितेला बहार येत गेल्याच दिसून येते. 1976 साली ग्रामीण साहित्याची चळवळ सुरू झाली. विशेषतः मराठवाडी कवितेच्या संदर्भात पाहवयास झाल्यास ना.घो.महानोर, राजा मुकुंद, अनंतराव जगताप, लक्ष्मीकांत तांबोळी, शंकर वाडेवाले, शिवाजी मरगीळ, फ.म.शहाजिदे, इंद्रजीत भालेराव, श्रीकांत देशमुख, केशव देशमुख, भास्कर बडे, महेश मोरे, जगदिश कदम, दिंगबर कदम, गेणू शिंदे, शिवाजी अंबुलगेकर इ. ज्यांचा कविता संग्रहा विचार करावयाचा आहे असे ते जयराम खेडेकर वरील कवींच्या अभ्यासाने प्रेरणेने मराठवाड्यातील ग्रामीण कवितेच्या संदर्भातून ग्रामीण जीवनात कशा पध्दतीने बदलत गेला याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे ही ग्रामीण कविता रेखाटण करणारी कवी मंडळी होय. असे मला वाटते. आपल्या कवितेतून ग्रामीणतेचे वास्तव दर्शन ते आपल्या पुढे मांडतात.

प्रस्तावना

आधुनिकरण आणि जागतिक करणामुळे महानगर, नागरी जीवनात अमूलाग्र बदल झाल्याच दिसून येतो त्याच पडसाद सुध्दा ग्रामीण जीवनावर झाल्याच दिसून येतो. जसे की, ग्रामीण जीवनात बदल, कृषी जीवनावर बदल, राजकीय, संस्कृतिक, आणीबाणी, आर्थिक इ. परिणाम ग्रामीण साहित्यावर झाल्याच दिसून येत इ. गोष्टी बदलच्या परिणाम आजच्या साहित्याने समर्थपणे रेखाटल्यामुळे ग्रामीण साहित्यात दर्जेदारपणा येवू लागल्याचे सिध्द झाले. वरील कवींच्या दर्जेदार साहित्यातून नवनवीन संकेत साहित्यात आणून एक दर्जेदार साहित्य आपल्यापुढे मांडल्याचे दिसून येत. त्यात ' मेघवृष्टी' जयराम खेडेकरांचा हा कविता संग्रह सुध्दा वरील सर्व संदर्भ विचार करता यावर खरी उतरणारी कविता म्हणजे ' मेघवृष्टी' कविता होय ' मेघवृष्टी' या संदर्भात बोलावस आल्यास केशव सखाराम देशमुख लिहिताना म्हणतात की, '' खेडेकरांना कवितेच्या जमिनीवर कशाची एक भीती वाटत नाही कारण त्यांची कविता उसण्या, खोट्या अनुभवांवर उभी नाही खेड्यांची गाव संस्कृती कवीने रसरसून आत्मसात केली असल्यामुळे अनुभव अविष्कार यांची नक्कल करण्याची कवीला गरज वाटत नाही. त्यांच्या कवितेत कथाबीजांचा जो प्रदेश येतो, त्या कथा बीजाना रंगरंगोटी अथवा बेगड न डकवल्यामुळे खेडेकरांच्या कवितेला आयुर्मानाच्या अनुशंगाने मुल्यामापनाच्या पातळीवर मरण नाही. त्याच बरोबर शेतक—यांच्या आत्महत्या, स्त्री प्रतिमा, आणि त्यांचे भावविश्व, कवितेमधील सांतिक्ता बदलत गावगाडा''[1] अशा प्रकाराची वैचारिक पातळीवर प्रतिकेचा केशव देशमुख यांनी नोंदवली आहे.

मेघवृष्टी' या कविता संग्रहात जयराम खेडेकरांनी अनेक विषय हताळलेले दिसून येते जसे की, कवितेच्या सुरूवातीला कवीनी रानवेडी आजीची भुमिका मांडल्याचे दिसून येते, खेड्यातील वास्तव जीवन संस्कृतीचे चित्र येते, त्याच बरोबर कृषी संस्कृतीचे चित्र शेतक—यांच्या आत्महत्याचा विषय आजचे गाव, आजची शेतीवर येणारे संकटे त्याच बरोबर शृंगारीक भाव जपणारी कविता सुध्दा दिसून येते. इतकेच नव्हेतर त्यांच्या कवितेतून दुःख, वेदना सतत कष्ट उपसणारी दिसून येते.

खरे पाहता जयराम खेडेकरांची कविप्रवृत्ती दिसून येती ती कुटूंबातील नातेसंबंध जोपसणारी दिसून येते घरातील वडीलधा—या माणसांचे चित्र रेखाटताना दिसून येते ते आजीच्या संस्कारपूर्ण शिकवणीला खेडेकरांनी महत्त्वाचे योगदान आपल्या कवितेतून साकार केले आहे. आजी म्हणजे घरातील अनुभव सपंन्न असणारी वयोवृध्द स्त्री आणि ती घरातील समृध्दी होय. सुरूवातीसच कविने असे म्हटले आहे की,

''माझी रानवेडी आजी
पिकातल तण काढी
सणासुदीला तिच अंगण
गडी माणसाना वाढी [2]''

वर दिलेल्या ओळी मेघवृष्टीत पहिलीच कविता आहे. तिचे व्यक्तिचित्र म्हणजे निसर्ग माणूस म्हणून येते. पिकातल तण काढण्याचे कौशल्य तिच्या जवळ आहे. त्याच बरोबर सणासुदीला सर्व गडीमाणसांना अंगणात बसवून चांगले खावू घालत असे. जवळपास ' मेघवृष्टी' या कवितासंग्रहात एकूण 78 कविता असून त्यात आजीवर 15 कवितांचा मुख्य विषय आजीच आहे. जसे की आजी नितळ निर्मळं ' दूरचे दिसत नाही' ' आजी सोबत' ' अंगणातल्या आजी' मेघवृष्टीती नव्या क्रमाकाची कविता आजीची भुमिका अशी आहे की,

''आजी नितळ निर्मळ
जशी पेरणीची ओल
तिची दही दूध माया
जाई— काळजात खोल''
किंवा
''तिच दानाची ओंजळ
दारी वासूदेव गायी
चिमण्यांना दाणापाणी
जोगण्याला कुणी बाई[3]''

आजीच मन अत्यंत निर्मळ आणि तिची माया दही दुधा सारखी आहे. तिची माया काळजाला भिडल्या सारखी वाटते. तिची भरलेली ओंजळ दारात वासूदेवाची वाट पहात असते. पशु पक्षीला दाणापाणी टाकत अस अशी तिची मा नितळ निर्मळ दिसून येते. या कवितेतून आजीचे लोकसंस्कृतीचे लेणे परिधान केल्याचे मला दिसून येते. त्र्याहत्तराव्या क्रमाकाची कवितेत आजीची नसली तर आजीची भुमिका स्पष्ट होते तिच्यातील प्रियसीच्या माध्यमातुन का होईना आजीची भुमिका स्पष्ट होते जसे की,

''कवि संमेलन मोडल्यावर नव—या सोबत भेटून म्हणाली तुमची आजी कविता आवडी प्रत्येकीचा नातू कवी होवो[4]''

या कविता संग्रहातील पहिली कविता आजीवरची आणि शेवटची कविता सुध्दा आजीवरची आहे शेवटच्या कवितेत आजी विशयी मार्मिक असे वर्णन केल्याचे दिसून येते ते असे म्हणतात की,

''भुकेला द्यावे अन्न
ताहनल्या जीवा पाजावे पाणी
उगवतीला दोन्ही होत जोडून डोके मिटून''
किंवा
''अरे, ती गावाची सावली होती
तिची पालखी काढा
हातात परडे घेउन रडताना म्हणाली
मही माय आज मला वाढा[5]''

भुके असलेल्या माणसाना अन्न देणार आजी, तहानलेल्याना पाणी पाजणारी आजी अशी आठवण काढणारा एक जोगवा मागणारी येते नेहमी प्रमाण हक्क देवून जोगवा मागवते. एके दिवशी हाकेला नेहमी प्रमाणे प्रतिसाद देत नाही. तेव्हा तीला कळते की, आजी मरण पावली आहे. तिव्हा तिच्या मुखातून वरील मार्मिक ओळी बाहेर पडताना दिसून येतात.

अशा प्रमाणे ' मेघवृष्टी' या कविता संग्रहातून आजीच्या आठवणीना उजाळा देण्याचे काम जयराम खेडेकरांनी अतिशय प्रमाणिक केल्याचे दिसून येते.

ISSN 2230-7850
Volume-3, Issue-6, July-2013

निष्कर्ष :

जयराम खेडेकरानी ' मेघवृष्टी' या कविता संग्रहातून ग्रामीण साहित्यातला शिखरावर पोहचवच्याचे काम केल्याचे दिसून येते या कविता संग्रहात एकूण आठ्याहत्तर कविता असून या कविता वेगवेगळे विषय हाताळलेले दिसून येते. त्यात शेतकरी, विषयची वर्णन, नाते संबंध जपणारी कविता, शृंगारभाव जपणारी कविता त्याच बरोबर प्रेम कविता आणि शेवटी आजी विषयी मार्मिक वर्णन करणारी कविता सुध्दा या ' मेघवृष्टी' कवितेचा माध्यमातून आपल्या पुढे ठेवण्याचे काम जयराम खेडेकरांनी केल्याचे दिसून येते.

संदर्भ :–

1. कदम म.सु. मेघवृष्टी : अभ्यासाच्या विविध दिशा शब्दलय प्रकाशन श्रीरामपूर आ.प्र.ऑगस्ट 2009 पृ.क.89
2.खेडेकर जयराम : मेघवृष्टी, शब्दालय प्रकाशन श्रीरामपूर आ.प्र.जाने 2005 पृ.क. 17
3.उपरोक्त कित्ता :– पृ.क.27
4.उपरोक्त कित्ता :– पृ.क.104
5.उपरोक्त कित्ता :– पृ.क.112

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished research paper.Summary of Research Project,Theses,Books and Books Review of publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium Scientific
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- Google Scholar
- EBSCO
- DOAJ
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database

Indian Streams Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.isrj.net